

YU ISSN 0027-8084
UDK 808.61./.62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

XXXIII/3—4

БЕОГРАД
2000

Digitized by Google

НАШ ЈЕЗИК

Књига XXXIII

Св. 3–4 (2000)

САДРЖАЈ

Грамматика и нормативистика

- Каже се: *СЕО ПОРЕД ЊЕ*, али не и: **УСТАО ПОРЕД ЊЕ*; зашто?
(МИЛКА ИВИЋ) 185
- О граматичко-семантичким проблемима исказа *стало ми је до некога / до нечега* (ЕГОН ФЕКЕТЕ) 188
- Белешке о категорији јединичности у српском језику
(БОГДАН Л. ДАБИЋ) 198
- Репартиција и конкуренција наставака генитива множине именица женског
рода са сугласничком скупином на крају основе
(БРАНИСЛАВ ОСТОЈИЋ) 204
- Суфикс *-иста/а* у српском стандардном језику (БОЖО ЋОРИЋ) 211
- О краћењу дужина првих компонената именичких сложеница у српском
језику (СТАНИМИР РАКИЋ) 236
- Лейлици* или *леј(ј)елица*? (За чвршће критеријуме нормирања)
(МИЛАН ШИПКА) 244
- Неједнаки облици једног глагола (*жвакајти/жвајтајти*) (АСИМ ПЕЦО) 254

Лексикологија и семантика

- Експресивна лексика у најновијем омладинском жаргону и у савременом
српском језику (социolingвистички аспекти употребе и развоја)
(СТАНА РИСТИЋ) 257
- Ошћи до кумине куће* (ПРВОСЛАВ РАДИЋ) 273

Историја књижевног језика

- Настанак и структура српског књижевног језика (БРАНКИЦА ЧИГОЈА) 279

Етимологија и ономастика

- Приче* (НЕДЕЉКО БОГДАНОВИЋ) 295

Прикази

- Данко Шипка, *Основи лексикологије и сродних дисциплина*
(ДАРИНКА ГОРТАН-ПРЕМК) 301
- Правопис српскога језика – Приручник за школе*
(МИРОСЛАВ НИКОЛИЋ) 307
- Иван Клајн, *Лингвистичке студије* (Партенон, Београд, 2000)
(БОРЂЕ ОТАШЕВИЋ) 318
- Ранко Бугарски, *Лица језика (социolingвистичке теме)*
(ВЛАДО ЂУКАНОВИЋ) 321

<i>Симпозиј о босанском језику и поводом њега</i> (БРАНИСЛАВ БРБОРИЋ)	326
Из савремене руске србистике (В. П. Гудков, <i>Славистика. Србистика.</i> Москва, МГУ, 1999) (СРЕТО ТАНАСИЋ)	333
О <i>Речнику</i> Милоша Московљевића (ЕГОН ФЕКЕТЕ)	338
Отворена књига (Милан Шипка, <i>Зашто се каже?</i> , Популарна лингвистика 3, ЦПЛ Београд / Прометеј, Нови Сад 1998, 272) (БРАНКИЦА ЧИГОЈА)	343
Библиографија	
Библиографија радова из морфологије и творбе речи (1950–2000) (МИЛИЦА РАДОВИЋ-ТЕШИЋ и ВЕСНА ЛОМПАР)	345
Прилози	
Видови диференцијације између говора и књижевнојезичке норме (БЛАЖО МИЛИЋЕВИЋ)	381
Нове и незабележене речи — грађа (II) (ЂОРЂЕ ОТАШЕВИЋ)	387

БОЖО ЂОРИЋ
(Сеул, Јужна Кореја)

СУФИКС *-ист/а/* У СРПСКОМ СТАНДАРДНОМ ЈЕЗИКУ

Рад је посвећен синхронном опису творбеносемантичких особина именица на *-ист/а/* у српском језику. Анализа, која је вршена на корпусу од неколико стотина изведеница узетих из (а) речника стандардног језика и (б) дневне и недељне штампе, показала је велику продуктивност овог суфикса у савременом српском језику.

I

0.1. Именице на *-ист/а/*, судећи по стручној литератури, јасно су маркиране својим пореклом: припадају лексичком слоју *стираних речи* (*позајмљеница*, *ишућица*) или, још уже и прецизније, подгрупи *интернационализама*. Овакву позицију споменуте именице заслужиле су својим присуством у свим индоевропским језицима, а и у неким угро-финске групе. Не треба посебно истицати да су главни извор овим речима некада били класични језици, грчки и латински¹, али они нису увек морали бити, а нису ни били, поготово у каснијим епохама, непосредни *језици даваоци*, већ је лексички трансфер могао ићи, и ишао је, и преко других језика. То значи да у српски језик именице на *-ист/а/* нису увек улазиле директно из класичних језика, него, доцније, и из немачког, француског, енглеског или талијанског, на пример.² Различити правци позајмљивања огледају се и у томе што финални део ових речи нема у свим језицима исти лик: једни језици су уопштили једну од две форме, а други су задржали обе и тиме створили дублете. Тако у једнима ови интернационализми завршавају на *-ист* (енглески, немачки, француски³, холандски, шведски, дански, руски, бугарски, македонски, словеначки и сл.), у другима на *-иста* (талијански, шпански, португалски, пољски, чешки, словачки, мађарски и сл.), док у српском налазимо дублетне форме. Зато српском дублет-

¹ Исп. грч. *ἀνταγωνιστής*, лат. *antagonista*.

² Таква вишеструка, а каткада и кружна, позајмљивања и јесу једна од карактеристика *интернационализама*.

³ На графичком плану то је *-iste*.

ном пару *хуманисџи/хуманисџа*⁴ одговара лат. *humanista*, пољ. *humanista*, енгл. *humanist*, нем. *Humanist*, рус. *гуманисџи* и сл.

0.1.1. Напоредо са називима типа *сџирана реч*, *позајмљеница*, *џуђица* и сл., што се употребљавају као ознаке за групацију лексема којој припадају и именице на *-исџи/а*, у лингвистичкој литератури наилазимо и на називе типа: *сџирани суфикс*, *џуђи суфикс*, *позајмљени суфикс*, *инџернационални суфикс*, *суфикс сџираног порекла*, као ознаке формантског дела изведенице. Уз све то среће се и назив *сџирана основа* за основински део деривата. Оваква спецификација одређених лексичких јединица и творбених елемената дијахроног је карактера и за синхронију је од споредног значаја. Али, и са позиције дијахроније, споменути називи су једним делом дискутабилни. Наиме, у процесу позајмљивања преузимају се само целе лексеме (у нашем случају — именице)⁵, а не и њихови делови (афикси, на пример), па у складу с тим само ова компактна јединица заслужује атрибут *сџирани*, а не и њен формантски део. Уколико се међутим такви форманти појаве у језику примаоцу као продуктивни творбени елементи, онда се они, системски гледано, морају посматрати равноправно са, условно речено, *домаћим* формантима. Једнако тако не би се, са синхроне тачке гледишта, могло говорити ни о *сџираној основи*, јер такав сегмент не позајмљује се као издвојена јединица. Дакле, *сџирана лексема* јесте импорт са стране, дијахроно гледано, али суфикс и творбена основа се не могу уносити са стране као самостални творбени елементи, већ стижу скупа са страним речима. Ова дијахрона чињеница оставила је дубоког трага и на прилике на синхронном плану: у функцији основинске речи долази најчешће позајмљеница, а у функцији творбене основе страна основа.

0.2. Споменути генетски белег именица на *-исџи/а* одредио им је, у великој мери, и место у лингвистичким истраживањима: у српској науци о језику није било нарочитог интересовања за њихово проучавање. Оне су на тај начин делиле судбину лексичког слоја коме су, генетски посматрано, припадале. Такве лексичке јединице су једино заслуживале, повремено, пажњу нормативиста, односно језичких чистунаца. Дериватолози се њима, углавном, нису бавили. Разлог је јасан: оне су посматране као немотивисане формације, својом структуром једнаке домаћим простим, неизведеним речима. Речи позајмљиване из страних језика у тренутку позајмљивања заиста су улазиле у језик прималац као компактне, структурно нерашчлањиве лексичке јединице. Граматичари, као и образовани појединци, зналци страних језика, знали су дакако да из страних језика не улазе само неизведене,

⁴ Уобичајено је да се у стручним и научним публикацијама ова дублетност бележи у финалном делу речи као *-исџи(а)*, дакле — *хуманисџи(а)*. Такав начин бележења доследно је спроведен и у *Речнику српскохрватскога књижевног језика* (скраћено — РМС), нашем основном извору материјала. Ми ћемо, међутим, у овом раду, из разумљивих разлога, имати нешто друкчије графичко решење: ово дублетско *а* стављаћемо међу косе црте (нпр. *хуманисџи/а*).

⁵ Оне у језику даваоцу могу бити не само просте, већ и изведене речи, али за већину корисника језика примаоца таква дистинкција није уочљива.

већ и изведене речи, дакле и оне са сложенијом формалном структуром, али су, наравно, знали да таква структура није имала ослоња у творбеном систему језика примаоца, тј. да је реч о чињеници из језика даваоца. Такве јединице за творбу речи могле су у језику примаоцу имати једино ону улогу коју су имале домаће просте, неизведене речи, тј. могле су, евенгуално, послужити као база за даљу деривацију. Међутим, ствари се у овом погледу протоком времена могу знатно изменити, па чак и довести до тога да споменуте лексичке јединице на новом терену покажу већи или мањи степен структурне рашчлањивости, што се може протумачити као последица укључивање ових формација у творбени систем језика примаоца. Ова чињеница је у србистици поодавно уочена: „Туђице су обично усамљене речи; оне су писмени или гласовни знак предмета који означају; али када се приме у већем броју, када имају исти наставак и значе предмете исте врсте, онда туђ наставак може да се осети као да је домаћи, свој, па да добије широку распрострањеност (тако су добили широку употребу у нашем језику наставци нпр. *-ија*, *-лук* и *-лија*, иако су се јавили код нас прво у засебним турским речима).“⁶ Међутим, језички стручњаци нису, изгледа, уочили ову јасну и сасвим тачну опсервацију професора Бошковића, па се о творбеној структури стране лексике, укључујући и именице на *-истӣ/a/*, углавном није писало.⁷

0.2.1. Михаило Стевановић је први и, до сада, једини српски граматичар који је опширно писао о творбено-семантичким карактеристикама именица на *-истӣ/a/*. У својој *Граматици*, у одељку посвећеном *Творби речи*, он именице на *-истӣ/a/* разврстава у одређене значењске скупине, указујући при том и на могуће мотивационе правце. Због значаја за нашу тему цитираћемо и прокоментарисати ставове професора Стевановића⁸:

„а) Присталице и припадници учења и праваца у књижевности и уметности, као и науци, затим припадници појединих политичких, религиозних и др. покрета, којих се, као таквих, називи граде наставком *-изам* — означавају се именицама страног порекла с наставком *-истӣ*, који се додаје, на исту основу: *класицистӣ*, *реалистӣ*, *модернистӣ*, *идеалистӣ*, *најатуралистӣ*, *веристӣ*, *експресионистӣ*, *импресионистӣ*, *егзистенцијалистӣ*, *компаративистӣ*, *рационалистӣ*, *структуралистӣ*, *механицистӣ*, *монистӣ*, *номиналистӣ*, *анимистӣ*, *социјалистӣ*, *комунистӣ*, *ајсолутистӣ*, *фамистӣ*, *сејаристӣ*, *унијаристӣ*, *федералистӣ*, *деистӣ*, *ајтеистӣ*, *анабајистӣ*, *брахманистӣ*.“

Проф. Стевановић, као што се види, сасвим тачно дефинише семантичку страну наведене групације именица, али се не изјашњава експлицитно о њиховој творбеној структури. Ипак, довођењем у везу

⁶ Исп. Р. Бошковић, *Нешто о употреби наставка ар у једној групи туђих речи*, стр. 205.

⁷ Изузимајући донекле тзв. *турцизме*.

⁸ Исп. М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик*, стр. 510–511.

двеју истокорених формација као да нам сугерише мотивациони смер: ове на *-истӣ/a/* мотивисане су ониме на *-изам*.

„б) Дакако, и кад означени правци своје називе добивају према именима њихових твораца — присталице ових праваца означавају се именицама изведеним од имена тих твораца наставком *-истӣ*: *будистӣ*, *дарвинистӣ*, *илајтонистӣ*, *макијавелистӣ*, *марксистӣ*, *лењинистӣ*, *маристӣ*, *фројдисӣ* итд.“

Овде је за аутора мотивациони смер сасвим јасан: у творбеној основи налазе се одговарајући антропоними. Значењска страна је иста као у претходној групацији примера.

„в) Напореда са именицама на *-изам* којима се називају какве склоности чему, имамо и именице, опет наравно страног порекла, на *-истӣ* које означавају имаоце склоности: *алиџруистӣ*, *алиинистӣ*, *егоистӣ*, *садистӣ*, *аванџуристӣ*, *морфинистӣ*, *кокаинистӣ*, *илузионистӣ*, *нудистӣ*, *ојорџунистӣ*, *џаџифистӣ*, *џуристӣ*, *џуристӣ*.“

Иако се ни овде аутор не изјашњава експлицитно о мотивационим односима, на основу информације о семантичкој структури деривата могло би се закључити да функцију основинских речи имају именице на *-изам*.

„Значењски однос између именица на *-изам* и ових на *-истӣ* јесте однос каквог учења и припадника тога учења, а затим и склоност к чему и имаоца те склоности. Међутим, према именицама на *-изам* што означавају позајмљене речи и друге језичке елементе из језика појединих народа имамо именице на *-истӣ* изведене од истог корена које значе стручњаке што се баве науком о народу са именом у основи, у првом реду науком о језику и књижевности тога народа или веће скупине народа: *арабистӣ*, *греџистӣ*, *лајтинистӣ*, *романистӣ*, *германистӣ*, *славистӣ*, *русистӣ*, *бохемистӣ*, *џолонистӣ*, *хебрејистӣ*.“

Значењска страна је и овде коректно одређена, али не и основинска реч. Проф. Стевановић доводи, додуше, своје примере именица на *-истӣ/a/* у везу са „именицама на *-изам* што означавају позајмљене речи...“ и са именима народа, сугеришући тако могуће правце мотивације, али остајемо ускраћени за дефинитиван суд. На тај начин проф. Стевановић имплицитно указује и на велики проблем у одређивању основинске (мотивационе) речи у наведеним формацијама. Наиме, споменуте именице на *-изам* то не могу бити због уске семантике, имена народа не обухватају све наведене случајеве⁹, што важи и за синтагматске називе језика¹⁰, а најједноставнија мотивациона веза, она

⁹ У српском таква мотивација не долази у обзир за именице *греџистӣ*, *бохемистӣ*, *џолонистӣ* (исп. *Грк*, *Чех*, *Пољак*), а и са дериватима *арабистӣ* и *славистӣ* било би извесних проблема формалне природе (исп. *Араји* и *Словени*).

¹⁰ За именице *лајтинистӣ*, *русистӣ*, *хебрејистӣ*, *романистӣ*, *германистӣ* могле би се, као мотивационе, узети синтагме *лајтински језик*, *руски језик*, *хебрејски језик*, *гер-*

која укључује именице на *-ика* типа *грецист̄ика*, *славист̄ика*, садржи тешкоће формалне природе¹¹.

„г) Напоредо с именицама на *-ист̄* у овом значењу употребљавају се, додуше нешто ређе, и именице на *-лог*: *албанолог*, *шурколог*, *синолог*. Ова се два именичка типа управо не употребљавају напоредо, него обично у истом значењу именице с једним или другим овим наставком. А сваком од ова два наставка даље се изводе сличне именице: наставком *-лог* називи стручака у појединим областима науке: *археолог*, *балнеолог*, *биолог*, *геолог*, *дерматолог*, *еџнолог*, *минеролог*, *филолог*, *физиолог*, *фџизиолог*, *оџијалмолог*, *неуролог*, *џалеонџолог*, *сџомаџолог*, а наставком *-ист̄* — називи стручњака, ређе појединих области науке, као: *алџинист̄* (значи и оног који проучава Алпе), *архивист̄*, *лингвист̄*, *фолклорист̄*, *јурист̄*, а чешће општа имена лица која се баве уметношћу, вештином или спортом означеним именицом у основи: *арџист̄*, *белеџрист̄*, *виолинист̄*, *џитџарист̄*, *клавирист̄*, *кларинетџист̄*, *еквџибрист̄*, *сџорџист̄*, *ауџомобџист̄*, *хокеџист̄*, па чак и припаднике појединих родова наоружања, рецимо: *арџилерист̄*, *везист̄*, *џенкџист̄*.“

Стевановић добро уочава семантичку блискост међу речима на *-лог* и овим на *-ист̄/a/*, указујући уз то и на висок степен семантичке разуђености ових других.

Завршавајући своје излагање о именицама на *-ист̄/a/*, проф. Стевановић неће пропустити да напомене како „већина именица на *-ист̄* има и једно *-а* на крају, у коме случају оне мењају промену по падежима.“

0.2.2. О управо споменутој граматичкој проблему, тј. о дублетној граматичкој форми именица на *-ист̄/a/*, написан је и опширан чланак¹², у коме се аутор претежно бави питањем фреквенције дуже и краће именичке форме, али у коме се узгредно дају и неке напомене деривационог карактера, што заслужује наш коментар:

„Суфикс *ист̄/a/* врло је продуктиван и нове именице са тим суфиксом, иако страног порекла, јављају се такоређи свакодневно. Оне се тако брзо преносе у наш језик да изгледа као да се истовремено стварају у разним језицима. Тако се, напр., присталице Коминформа у страном свету називају *коминформистџи*, па је и у наш језик поред речи са нашим суфиксом *коминформовац* (обичније *информбироввац*) почела да продира и реч *коминформист̄/a/*. У преводима с руског наћи ћемо речи као *колџективист̄/a/*, *џрогресист̄/a/*; необичне су и ретке речи: *енџери-*

мански језици, *романски језици*, али таква процедура не одговара за именице *грецист̄*, *бохемист̄*, *џолонист̄*, а делимично ни за *арабист̄*, *славист̄*.

¹¹ Именица на *-ика*, како видимо, у свом саставу садржи целу именицу на *-ист̄/a/*, па је тако формално сложенија од ње.

¹² Исп. С. Марковић, *О именицама на -ист/a/ и сл.*, стр. 27.

јеристӣ/a/, *клавсенистӣ/a/* (Књ. нов. 1951, бр. 34); *интерационалистӣ/a/*, *иреденӣистӣ/a/* и сл.“

Из цитата се не види јасно ни где је суфикс продуктиван, ни шта је страног порекла (именица или суфикс), ни зашто су неке од тих речи необичне и ретке. Аутор је овде, нажалост, врло непрецизан и конфузан.

0.2.3. У једној од новијих грамика српског језика¹³ чињенице о суфиксу *-истӣ/a/* саопштене су само у једној реченици, мада се, како и сам аутор истиче, ради о врло продуктивном суфиксу.

0.3. Полазећи од чињенице да се ради о несумњиво продуктивном, а слабо проученом типу творбе у савременом српском језику, уложили смо напор да у овом раду прикажемо што комплетнији синхрони опис творбено-семантичких карактеристика именица на *-истӣ/a/*. У центар истраживања смо ставили питања која се тичу откривања и утврђивања: компонентата творбене структуре деривата (основинске и формантске компоненте), творбено-семантичких веза деривата са другим лексичким јединицама (једномотивацијски и вишемотивацијски деривати), морфофонолошких услова спојивости основе и форманта, семантичке структуре деривата, могућности детаљне семантичке класификације и продуктивности у оквирима појединих семантичких група, сфере употребе деривата, творбене синонимије и сл.

Одговори на постављена питања тражиће се путем анализе која је вршена на корпусу састављеном од две групације примера: једна је речничког порекла¹⁴, а друга је формирана неселективним праћењем дневне и недељне штампе претходних десетак година¹⁵, а и читањем белетристичких дела.¹⁶ Ова прва, речничка групација, представља основни материјал за анализу и садржи близу 400 јединица, а друга служи као сведочанство и мерило продуктивности анализираних формација (прикупљено је око 100 примера).

При опису деривата на *-истӣ/a/* служили смо се резултатима и достигнућима славистичке науке у области дериватологије, посебно руским и пољским научним радовима, будући да се у тим срединама највише и писало о питањима која су нас занимала¹⁷. Та литература

¹³ Исп. Ж. Станојчић / Љ. Поповић, Грамика српскога језика, стр. 131.

¹⁴ Исп. Речник Матице српске (РМС).

¹⁵ Праћени су дневни листови *Политика*, *Блиц*, *Глас јавности*, *Данас*, *Вечерње новости*, *Дневни телеграф*, недељници *НИН* и *Време*.

¹⁶ Екскерпирана је само она лексичка јединица која већ није била потврђена у РМС-у.

¹⁷ Исп. на пример: *Gramatyka współczesnego języka polskiego, Morfologia, Słowotwórstwo*, Warszawa, 1984; *Dokulil Miloš — Kuchař Jaroslav, Slovtovorná charakteristika cizích slov, Naše Reč*, 4, Praha, 1977, str. 169–185; *Иноязычные заимствования в системе словообразования существительных, у: Изменения в словообразовании и формах существительного и прилагательного в русском литературном языке XIX века*, Москва, 1964, стр. 121–130; *Йирачек Иржн, Интернациональные суффиксы существительных в современных славянских языках, Slavia 1, Praha*, стр. 1–7; *Mluvnické češtiny (1), Fonetika, Fonologie, Morfonologie a morfematika, Tvoření slov, ACADEMIA, Praha*, 1986; Улу-

недвосмислено указује на велику сродност проблематике у истражива-ној области, што нам је пружио могућност угледања на одређена ме-тодолошка и практична решења присутна у научним прилозима спо-менутих средина са, иначе, веома развијеном науком о творби речи уопште, па тако и у сфери деривације именица помоћу страних фор-маната¹⁸.

0.4. За творбу речи су, познато је, битне само мотивисане лек-сичке јединице, дакле оне које према себи имају одговарајућу *осно-винску реч*. Под *основинском реч* у овом раду подразумева се реч ко-ја се са дериватом налази у творбеној вези, тј. која деривату даје свој израз и садржај. За дериват *гитџаристӣ/a/* кажемо да је у творбеној ве-зи са именицом *гитџара*, где именица *гитџара* има функцију *основин-ске речи*. (Ову везу и смер мотивације означавамо стрелицом: *гитџа-ристӣ/a/* ← гитара.) Међутим она није основинска реч само због очи-гледне формалне сродности са именицом *гитџаристӣ/a/*, већ и из се-мантичких разлога: она је битан елемент значењске структуре дерива-та. Да је реч *гитџара* у формалној и семантичкој вези са дериватом на *-истӣ/a/* откривамо најлакше путем *творбене џарафразе* која, у овом случају, гласи: *онај који свира гитџару*. Уколико у основном извору (РМС) нека именица на *-истӣ/a/* није имала према себи такву реч која би се, преко парафразе, могла сматрати њеном основинском речи, сматрана је *немотивисаном*. Таква је, на пример, лексема *џроџаго-нисӣ/a/*: у РМС не постоји ниједна реч која би се, на описани начин, могла сматрати њеном основинском речи. За нас су, дакле, речи као *џроџагонистӣ/a/* немотивисане (просте, неизведене). Исти статус има именица на *-истӣ/a/* и онда кад је у РМС-у потврђена друга истокоре-на реч, али са којом, осим те формалне, не постоји одговарајућа веза на плану садржаја. Зато немотивисаном сматрамо, на пример, и реч *арџистӣ/a/*¹⁹, иако према њој стоји истокорена реч *арџизам*²⁰, као мо-гућа основинска реч. Између њих, како се може видети из лексико-графских дефиниција, не постоји одговарајућа семантичка веза, семан-тичка мотивација, каква постоји између правог деривата и његове основинске речи.

0.4.1. Утврђивање стварних мотивационих веза у лексичким па-ровима типа *клавир* — *клавиристӣ/a/*, *мемоари* — *мемоаристӣ/a/* и сл., где је један члан и формално и семантички сложенији, не налази, на-равно, ни на какве тешкоће. Мотивациони правац је јасан: *кла-вир-истӣ/a/* ← *клавир*, *мемоар-истӣ/a/* ← *мемоари*. Именица *клави-ристӣ/a/* је изведена од именице *клавир*, мотивисана је именицом *кла-*

ханов Игорь Степанович, Словообразовательная семантика в русском языке и принципы ее описания, Москва 1977. В. и друге радове у списку литературе.

¹⁸ У том смислу за нас је посебно инспиративна била књига К. Вашакове. (В. списак литературе.)

¹⁹ Исп. РМС: а. *уметник*; *вешњак*. б. *глумац*, *извођач*; *џевач*, *свирач*, *играч* (у циркусу).

²⁰ Исп. РМС: *џравац* у *уметности* који *џежи* да *искористи* сва *формална* *средства* *стила* и *композиције*, *смисао* за *естетску* *страну* *уметничког* *дела*.

вир, именица *клавир* мотивише изведеницу *клавирисџи/а/*. То потврђује и семантичка парафраза (формула) деривата: *клавирисџи/а/* = онај који свира *клавир*. Тешкоће у одређивању мотивационог смера (правца) могу се јавити онда када су истокорене формације једнаке формалне сложености (исп. партнере као што су *џаџифисџи/а/* : *џаџифизам*), односно онда кад је потенцијална еквивалентна истокорена формација формално сложенија од деривата на *-исџи/а/* (исп. *сџаџисџи/а/* : *сџаџираџи*, *лингвисџи/а/* : *лингвисџика*). У оваквим релацијама у одређивању смера мотивације помажу други моменти, а пре свега семантичка парафраза. Ван сваке сумње међу именицама на *-исџи/а/* и на *-из(а)м* постоји, начелно, веома блиска семантичка корелација и то у тој мери да се стиче утисак како оне увек долазе „у пару“. Ова релација добија, могло би се рећи, статус творбеног модела који је маркиран формално — формантима *-исџи/а/* и *-из(а)м*, а семантички — општом парафразом — *лице у релацији њрема садржају означеном именицом на -из(а)м*. Идући за семантичким критеријумом утврђујемо мотивациони правац: *џаџифисџи/а/* ← *џаџифизам*. Дакле, реч на *-исџи/а/* семантички је сложенија, што се види и из лексикографске дефиниције (која се овде поклапа са творбеном): *исџикалица џаџифизма*. Елемент у коме је именица на *-исџи/а/* сложенија јесте *ОНАЈ који (ЛИЦЕ које) џрисџаје уз џаџифизам*. Тај елемент (ОНАЈ, ЛИЦЕ/ОСОБА) формално је у деривату представљен формантом *-исџи/а/* и преко њега дериват упућује на сасвим друкчији десигнат од онога на који упућује именица на *-из(а)м*. Готово према свакој именици на *-из(а)м* која значи учење, *џравац*, *идеју*, *џоглед*, *џеорију* стоји корелативни назив *лица/особе* на *-исџи/а/* са одговарајућом семантиком. Споменути модел врло је активан, што се види по новим паровима типа *глобалисџи/а/* ← *глобализам*, *мондијалисџи/а/* ← *мондијализам* и сл.

0.4.2. Највећи проблем у одређивању мотивационог смера „праве“ именице какве су: *лингвисџи/а/* (исп. РМС: *научник који се бави лингвисџиком*), *белеџрисџи/а/* (*џисац белеџрисџичког дела*); *греџисџи/а/* (*сџџручњак за грчки језик и књижевност*), *џолонисџи/а/* (*онај који се бави џолонисџиком*); *арабисџи/а/* (*онај који џроучава арајски језик и књижевност*), *слависџи/а/* (*сџџручњак у слависџици*); *оријентјалисџи/а/* (*онај који се бави оријентјалисџиком*), *германисџи/а/* (*онај који се бави германисџиком*), *лајтинисџи/а/* (*сџџручњак који се бави лајтинским језиком и књижевношћу*; *џознавалац лајтинског језика и кулџуре*; *џисац који џише лајтинским језиком*), *санскрџисџи/а/* (*џознавалац и исџџраживач санскрџа*), *есџеранџисџи/а/* (*џрисџјалица есџеранџа*, *онај који говори есџеранџо*) и сл. (Исп. и формације као *корeанисџи/а/*, *јаџанисџи/а/* и сл. које нису потврђене у РМС-у, али које се могу такође значењски парафразирати на неки од наведених начин.) Као што се види, лексикографске дефиниције нису унифициране, што само по себи говори и о тешкоћама у утврђивању творбеног значења, односно творбене основе и основинске речи. Као корелативни партнери именица на *-исџи/а/*, судећи по наведеним дефиницијама, долазе формације на *-ика* (односно *-исџика*) и синтагматски називи језика, од чега, из разумљивих разлога, одступају последња два наведена примера. Ради

унификације у идентификацији основинске речи и одређивању семантичке парафразе, требало би пронаћи најједноставније решење којим би била обухваћена већина примера, а то је, по нашем мишљењу, оно које се може представити формулом: *лице који се бави оним што значи именица на -истӣика*. По страни од овог решења остале би именице *лајтинистӣ/a/*, *есјеранӣистӣ/a/* и *санскрӣистӣ/a/*, будући да нема потврда за корелативне основинске речи на *-истӣика* (мада не постоје препреке за њихово образовање).

0.4.3. Именица *јојистӣ/a/* означена је у РМС као индивидуална творевина, а дефинисана је као: присталица Вука Ст. Караџића који је у ћирилску азбуку унео слово *ј* (јоту). Идући за лексикографском дефиницијом јасно је да основа деривата указује на споредну црту означеног лица, што тај дериват сврстава међу тзв. асоцијативне деривате.

0.4.4. Именица *цивилистӣ/a/*, судећи по дефиницији у РМС-у, има исто значење као и основинска реч *цивил*, што значи да овде суфикс *-истӣ/a/* има искључиво *сӣрукӣуралну* функцију²¹. Могла би се, додуше, ова изведеница протумачити и као универбум од синтагме: *цивилно лице*. Такав однос постоји и између парова *калвинистӣ/a/* — *калвин* и *анатӣомистӣ/a/* — *анатӣом*.

0.5. Као основинска реч долази пре свега именица, што значи да су деривати на *-истӣ/a/* преваходно десупстантивне формације. Деадјективи, девербативи и други творбени типови су толико ретки да се могу узети као изузетак који потврђује правило. Већина деривата је једномотивацијска. Међутим, при опису неких случајева творбена парафраза открива идентичну семантичку везу са двама, а у неким случајевима и са трима основинским речима, па тада говоримо о двострукој, односно вишеструкој мотивацији. Најчешћа је опет двојна *именичко* — *именичка* мотивација, а ретке су *именичко* — *иридеска*, *именичко* — *глаголска* и сл.

0.5.1. Према граматичким карактеристикама основинских именица у тој улози најчешће долазе заједничке именице (конкретног и апстрактног значења), а међу њима оне мушког рода, захваљујући поред осталог и именицама на *-из/a/м*, на које отпада готово половина свих регистрованих примера. Нису ретке, наравно, ни именице на *-в* (*клавир*), а веома ретко долазе оне на *-о* у ном. једнине (*либретто*). На другом месту у тој функцији су именице женског рода, међу којима се бројем истичу оне на *-ија*. Именице средњег рода у функцији основинске речи права су реткост (исп. такву мотивацију у примеру *челистӣ/a/* ← *чело*). Творбена парафраза у десетак примера открива множинске форме основинских именица: *финансије* → *финансисӣ/a/*, *мемоари* → *мемоарисӣ/a/*, *мадригали* → *мадригалисӣ/a/*, *графити* → *графитијисӣ/a/*, *каламбури* → *каламбурисӣ/a/* и сл. У релативно ретким примерима функцију основинске речи има властито име, и то антропоним (исп. *ијатӣонистӣ/a/* ← *Платӣон*, *дарвинистӣ/a/* ← *Дарвин* и

²¹ Исп. на пример: Gramatyka współczesnego języka polskiego, Morfologia, Słotwórstwo, Warszawa, 1984, стр. 317.

сл.), уколико се и овде не ради о именицама на *-из(а)м* као основинским речима (исп. *илајџониз/а/м*, *дарвиниз/а/м*). У једном примеру основинску реч представља скраћеница (*јулисџ/а/* ← ЈУЛ, југословенска левица). Пример *белогардисџа*, са сложеном, синтагматском основном представља изузетак.

0.5.2. Глагол као основинска реч веома је редак, а и тада углавном не излази из оквира вишеструке мотивације (исп. *маневрисџ/а/* ← *маневрисати*, *маневар*, *авалисџ/а/* ← *авалирати*, *авал* и сл.). Једина једномотивацијска девербативна формација је *сџајџисџ/а/*, према којој стоји глагол *сџајџирати*, формално сложенији, наравно. Семантичка формула *онај који сџајџира* показује већу семантичку сложеност именичке формације, а тиме се ова именица појављује као пандан, условно речено, домаћим образовањима са општим агентивним значењем: *онај који врши радњу исказану основинским глаголом*. Ако изведеницу типа *којач* интерпретирамо као *онај који која*, нема разлога, синхронно гледано, да тако не поступимо и са дериватом на *-исџ/а/*.

0.5.3. У малом броју примера основинску реч представља придев, и то по правилу релациони (односни) придев, дакле такав који у основи има именицу (*мајџеријалисџ/а/* ← *мајџеријали*, *канонисџ/а/* ← *канонски* и сл.). У овом случају заправо је одредбена синтагма у функцији мотиватора, а не сам придев, исп. *забависџ/а/* — 'онај који изводи забавни програм'.

0.5.4. Деадвербијалне формације долазе у само два примера: *солисџ/а/* ← *соло*, *ангросисџ/а/* ← *ангро*.

0.6. Формант *-исџ/а/* најчешће долази у овом свом основном, простом лику, а у ретким случајевима има изведену, сложenu форму. Према нашем увиду, у српском језику постоје само две изведене варијанте: *-ионисџ/а/* (исп. нпр. *аболиционисџ/а/* ← *аболиција*, *сегрегационисџ/а/* ← *сегрегација*) и *-алисџ/а/* (исп. нпр. *инструментјалисџ/а/* ← *инструмент*, *фигуралисџ/а/* ← *фигура*).

0.7. Деривати на *-исџ/а/* имају тзв. мутационо творбено значење,²² а у складу с тим и формант *-исџ/а/* иде међу мутационе суфиксе, пошто управо преко њега дериват упућује на нов десигнат, сасвим различит од десигната творбене основе.²³ И у српском, као и у другим језицима, деривати на *-исџ/а/* по правилу означавају *лица (особе)*²⁴, и по томе је онда суфикс *-исџ/а/* монофункционалан формант. На граматичком плану именица на *-исџ/а/* је мушког рода, али је сама име-

²² Речи са мутационим творбеним значењем именују нешто сасвим друго од онога што се именује основинском речи. Исп. И. С. Улуханов, *Единици словообразовательной системы* ..., стр. 149.

²³ Исп. К. Waszakowa, *Словотворство współczesnego języka polskiego, Rzeczowniki sufiksalne obce*, Rozprawy uniwersytetu warszawskiego, Warszawa, 1994. стр. 30.

²⁴ Исп. сасвим децидиран став Земске (стр. 107): „Суф. -ист порождает лишь имена лиц.“ Ипак, у сасвим ретким, нетипичним случајевима овај суфикс може изаћи из оквира свог инваријантног значења. Исп. пример српског антагонист/а 2. анат. *мишић који делује у супротивном правцу*. Исп. и сличне потврде које К. Вашачова (стр. 198) наводи за пољски: *derbista* (коњ који наступа у дербију), *synerista* анат. (орган тела).

ница ипак немаркирана по роду (полу) и значи лице уопште, мушког и женског пола.²⁵

0.7.1. Како смо напред видели, свака изведеница има свог корелативног партнера — основинску реч, која је, најчешће, именица. Она је свој израз и свој садржај уступила деривату преко творбене основе. Из тога произилази да значењска дефиниција деривата увек укључује и семантику основе. Тако је *клавирист̄/a/* = *онај који свира клавир*, а *стајист̄/a/* = *онај који стајира*. Рашчлањена семантичка структура наведених двају деривата показује, међутим, значајну разлику у погледу сложености: прва парафраза је сложенија од друге. Та се сложеност огледа у употреби глагола *свирајти* који, заправо, у морфолошкој структури деривата уопште не постоји, док се у другом случају семантичка дефиниција или парафраза поклапа са морфолошком структуром деривата. Дакле, семантичка парафраза неких деривата редовно укључује и компоненту која је изван њихове морфолошке структуре, и без ње (те компоненте) не може се ни сачинити. Овакву, сложену, семантичку дефиницију имају по правилу сви мутациони деривати са именицом као основинском речи, а готово сви деривати на *-ист̄/a/* припадају управо тој класи.²⁶ Изведенице типа *стајист̄/a/* чине малобројну скупину и представљају изузетак.

0.7.2. Кад је основинска реч полисемантична, онда у семантичку формулу одређеног деривата улази, наравно, само једно од значења. Та појединачна значења основинских речи, дакле, важан су елемент семантике деривата и битно је одређују. На основу тих значења основинске речи могуће је извршити доста детаљно груписање деривата, што је и један од задатака овог рада. У одређивању припадности одређеној семантичкој групацији служићемо се одговарајућом семантичком шемом, тј. покушаћемо да утврдимо такву семантичку шему која би нам омогућила максимално прецизно разврставање изведеница. При томе ћемо у шему укључивати тзв. скривена значења, скривене семе деривата²⁷. Ове скривене компоненте творбеног модела приликом детаљизације у издвајању творбеног значења деривата представљају се именицама (нпр. *йрис̄талица*, *следбеник*, *йриядник*, *члан* и сл.) или глаголом (*свирајти*, *йисајти*, *возијти*, *ујрављајти*, *карактерисајти* и сл.).

0.8. Творбена основа је у највећег броја примера страног порекла, што је дијахрона чињеница која директно утиче на прилике у синхронији. Деривати са домаћим основама су ретки (исп. *везист̄/a/*, *слухист̄/a/* и сл.), а изводе се, према нашем увиду, искључиво основним суфиксом *-ист̄/a/*.²⁸

²⁵ Уколико се јави потреба да се направи диференцијација у погледу пола, онда се у ту сврху за маркирање женског пола користи моциони суфикс *-киња* (исп. *феминист̄-киња*, *нудист̄-киња* и сл.)

²⁶ И једине две деадвербијалане формације у нашем материјалу имаће сложену семантичку парафразу: *онај који йева/настајуа соло*; *онај који йиргује на ангро*.

²⁷ Исп. Е. С. Кубрякова, стр. 69.

²⁸ Примере са сложеним суфиксима и домаћим основама нисмо регистровали.

0.9. Именице на *-истӣ/a/* припадају класи интелектуалне, књишке, учене лексике. То су „озбиљне“ речи са ореолом вишег стила изражавања. Извориште су им разне научне и стручне области (филозофија, право, медицина, социологија, психологија, политика, религија, музика, трговина). Може се казати да је употреба ових речи међу корисницима језика пропорционално сразмерна степену и ширини њиховог образовања.

0.10. Условно речено, ради се о младом лексичком слоју. Наиме, уочљиво је одсуство именица на *-истӣ/a/* у првим лексикографским делима стандардног српског језика, прављеним на бази лексичког материјала из народног језика. Ово, међутим, не значи аутоматски и њихово одсуство из српске писмености уопште. Њих у народном језику и није могло бити јер су то речи које, како смо констатовали, припадају ерудицијској сфери. Да их је у одређеним функционалним сферама српске писмености доиста било, види се већ и по грађи за речник предвуковског периода²⁹, а регистроване су и у правним и филозофским текстовима из периода конституисања савременог српског језика³⁰.

II

1.0. Суфикс *-истӣ/a/*

Изведенице са суфиксом *-истӣ/a/* су претежно десупстантиви, а ређе су мотивисани неком другом врстом речи. Већином су то једномотивацијске формације, а у мањем обиму двомотивацијске: именичко-именичке (*анархистӣ/a/* ← *анархизам/анархија*), именичко-придевске (*везистӣ/a/* ← *веза/везни*), именичко-глаголске (*маневристӣ/a/* ← *маневар/маневрисајти*) и сл.

1.1. Десупстантивне изведенице

Уз основно, инваријантно значење *лица (особе)* свака именица на *-истӣ/a/* поседује и одређено допунско значење. То допунско значење, које је дефинисано семантиком основинске речи и врстом релације између *лица* и онога што је творбеном основом означено, могуће је разврстати у неколико група и подгрупа.

1.1.1. Назив лица по објекту

У овој најбројнијој скупини деривата *лице* је добило назив по објекту на који оно, у одређеном смислу, активно делује. Како су објекти семантички различити и како лице на различит начин усмерава своју активност на објекат, ову групацију можемо разврстати у неколике подгрупе.

1.1.1.1. Велику значењску подгрупу чине деривати мотивисани апстрактним називима *учења, идеја, доктрина, теорија, праваца, покрета, схваћања* и сл. којима је лице снажно привржено, које су

²⁹ Исп. В. Михајловић; исп. и Б. Ћорић (1999), стр. 227–241.

³⁰ Ове именице регистроване су, на пример, у правној и филозофској литератури коју је, половином 19. века, писао Димитрије Матић: *економиста, енциклопедиста, софиста, публициста, романиста*. Исп. Б. Ћорић (1996), стр. 89.

објекат снажног интересовања лица (*особе*). Деривати ове скупине могу се обухватити парафразом: *йрисџалица* (*следбеник, йоборник, йи-врженик*) *учења* (*йеорије, йравца...*).

Најбројнији су деривати мотивисани именицама на *-из/а/м*, па се за њих може утврдити општа семантичка формула која би гласила: *онај који је у релацији йрема ПОЈАВИ именованој основинском речи на -ИЗ(А)М*. Та појава укључује све горе наведене апстрактне називе (*идеје* и сл.) који су на одређен начин објекат идентификације *лица*, па се зато то лице дефинише као *йрисџалица, следбеник* и сл., што се може представити семантичком трансформацијом типа: *СИМБОЛИСТ/А/ = ПРИСТАЛИЦА СИМБОЛИЗМА*. Такви су и следећи примери из РМС-а: *адвенџистӣ/а/* (← *адвенџизам*), *акџуалистӣ/а/*, *анархосиндикалистӣ/а/* *анимистӣ/а/*, *ајсолуџистӣ/а/*, *ајшеустӣ/а/*, *ајџомистӣ/а/*, *браманистӣ/а/*, *будистӣ/а/*, *веристӣ/а/*, *виџџалистӣ/а/*, *волунџаристӣ/а/*, *дадаистӣ/а/*, *дејтерминистӣ/а/*, *еволуционистӣ/а/*, *езџистџенџијалистӣ/а/*, *дефеџистӣ/а/* *дуалистӣ/а/*, *ексклузивистӣ/а/*, *експрессионистӣ/а/*, *емџириомонистӣ/а/*, *емџиристӣ/а/*, *емџириосимболистӣ/а/*, *еудемонистӣ/а/*, *деистӣ/а/*, *изолационистӣ/а/*, *имџеријалистӣ/а/*, *имџрессионистӣ/а/*, *инџернационалистӣ/а/*, *йреденџистӣ/а/*, *јансенистӣ/а/*, *клерофаџистӣ/а/*, *конџструкџивистӣ/а/*, *конџејџуалистӣ/а/*, *кубистӣ/а/*, *леџиџимистӣ/а/*, *маџијавелистӣ/а/*, *манџиристӣ/а/*, *марксистӣ/а/*, *мерканџилистӣ/а/*, *месијанистӣ/а/*, *милиџаристӣ/а/*, *монархистӣ/а/*, *монархофаџистӣ/а/*, *модернистӣ/а/*, *моноџеистӣ/а/*, *надреалистӣ/а/*, *наџивистӣ/а/*, *наџиуралистӣ/а/*, *наџионалсоџијалистӣ/а/*, *наџистӣ/а/*, *нихилистӣ/а/*, *номиналистӣ/а/*, *нудистӣ/а/*, *ојскуристӣ/а/*, *йанславистӣ/а/*, *йанџеистӣ/а/*, *йарџикуларистӣ/а/*, *йасайџистӣ/а/*, *йаџифистӣ/а/*, *йлуралистӣ/а/*, *йолиџеистӣ/а/*, *йосибилистӣ/а/*, *йрагмаџистӣ/а/*, *йраџиџиџистӣ/а/*, *йуристӣ/а/*, *расистӣ/а/*, *реалистӣ/а/*, *регионалистӣ/а/*, *релаџивистӣ/а/*, *реформистӣ/а/*, *сенџименџијалистӣ/а/*, *сеченџистӣ/а/*, *симболистӣ/а/*, *соџијалистӣ/а/*, *стџириџуалистӣ/а/*, *субјекџивистӣ/а/*, *йаџистӣ/а/*, *йеистӣ/а/*, *йџоџалиџијаристӣ/а/*, *йрадиџионалистӣ/а/*, *йтрансформистӣ/а/*, *йтрансценденџијалистӣ/а/*, *йријалистӣ/а/*, *йпроџкџистӣ/а/*, *унионистӣ/а/*, *уџиџијаристӣ/а/*, *уџоџистӣ/а/*, *фаџистӣ/а/*,³¹ *федералистӣ/а/*, *феминистӣ/а/*, *фовистӣ/а/*, *фрџдистӣ/а/*, *фџиуџуристӣ/а/*, *хедонистӣ/а/*, *џаристӣ/а/*, *џенџиралистӣ/а/*, *џионистӣ/а/*, *џарџистӣ/а/* и сл.

Неки од наведених деривата имају као мотивационог партнера именицу на *-из(а)м* изведену од имена (презимена) личности која је творца учења, теорије и сл., што у лексикографској пракси резултира различитим дефиницијама структурно сродних формација, типа: а) *марксистӣ/а/* = присталица марксизма; б) *йлатџионистӣ/а/* = присталица Платона; в) *дарвинистӣ/а/* = присталица Дарвиновог учења. Исп. још неке типове лексикографске дефиниције у РМС: *бонаџарџистӣ/а/* — присталица династије Бонапарте³²; *калвинистӣ/а/* = калвин — присталица учења верског реформатора Калвина; *йеџтаркџистӣ/а/* — следбеник Петрарке, који проучава Петрарку³³, *йиџагористӣ/а/* питагорејац —

³¹ Исп. и антифаџист/а/ — *йроџивник фаџизма, бораџ йроџив фаџизма*; нема у РМС *антифаџизам*, па је ово заправо префиксална сложеница према *фаџистӣ(а)*.

³² У РМС-у има и *истӣ. бонаџарџизам*.

³³ Са овим другим значењем не иде у ову семантичку скупину.

присталица Питагориног учења; *йужадисѝ/a/* — присталица француског десничарског посланика Пужада; *йомисѝ/a/* — присталица, следбеник учења Томе Аквинског.

Двојну, такође именичко-именичку мотивацију имају и неке друге изведенице ове значењске скупине: *анархисѝ/a/* (← анархизам/анархија), *сецесионисѝ/a/* (← сецесионизам/сецесија).

У извесном броју случајева деривати са вишеструком мотивацијом могу се, из семантичких и структурно-морфолошких разлога, наћи у сасвим различитим творбено-семантичким скупинама и моделима. Исп. на пример деривате као *илузионисѝ/a/* (← илузионизам), *йрошекционисѝ/a/* (← протекциониза/м), *формалисѝ/a/* (← формализам), који са наведеном мотивацијом иду у ову скупину, а с другом мотивацијом (← илузија, ← протекција, ← форма), имају друкчије значење и припадају другим моделима (оним са суфиксом *-алисѝ/a/* и *-ионисѝ/a/*). Дериват *хуманисѝ/a/* има чак троструку мотивацију (← хуманиза/м, ← хуманистика, ← хуман), а само са првом овде наведеном иде у ову групацију. Више од једне мотивације имају и деривати: *идеалисѝ/a/*, *индивидуалисѝ/a/*, *класицисѝ/a/*, *материјалисѝ/a/*, *йозиѝивисѝ/a/*, *рационалисѝ/a/*, *сенѝиментѝалисѝ/a/*, *йерорисѝ/a/*, *универзалисѝ/a/* и сл.

У неколико случајева основинска реч је искључиво именица на *-ија*, исп. *ауѝономисѝ/a/* (← аутономија), *йолигамисѝ/a/* (← полигамија), *моногамисѝ/a/* (← моногамија), *хегемонисѝ/a/* (← хегемонија)³⁴ *йаѝријаршисѝ/a/*³⁵ (← патријаршија).

У овој семантичкој скупини (*йрисѝалица*, *следбеник...*) суфикс *-исѝ/a/* показује завидан степен продуктивности у савременом српском језику, о чему сведоче и следеће нове изведенице: *елиѝисѝ/a/*, *глобалисѝ/a/* („у којој се конзервативнији део Америке ... ставља на страну заштитника националне државе и њеног суверенитета насупротив 'глобалисѝ' и 'интернационалиста'.“ НИН, 2611, 11. 1. 2001), *егалиѝтарисѝ/a/*, *мондијалисѝ/a/*, *йаѝоценѝирисѝ/a/*, *йоѝијалисѝ/a/*, *фундаментѝалисѝ/a/* („Они који су се уплашили свог фундаментализма не дају никоме да друкчији буде него што су они. То су *фундаментѝалисѝи*.“ Време, 521, 28. 12. 2000); овај суфикс посебно је продуктиван у образовањима од антропонима, што показују и следеће нове формације: *деголисѝ/a/*, *енгелсисѝ/a/*, *маоисѝ/a/*, *сѝаљинисѝ/a/*, *сѝханукисѝ/a/*, *йачерисѝ/a/*, *чаушескисѝ/a/*, *йѝиѝоисѝ/a/*, *слобисѝ/a/*.

1.1.1.2. Невелику скупину чине изведенице које значе лице именовано по објекту његовог посебног интересовања. Општа семантичка формула гласи: *сѝѝручњак (сѝеѝијалисѝа, вешѝак)* за оно *шѝо је именовано йѝворбеном основом*. У основи се може наћи и антропоним, а

³⁴ Судећи по лексикографској дефиницији (исп. *онај који сѝроводи хегемонију; йрисѝалица хегемоније*) овде се неутрализује значење присталице и вршиоца радње.

³⁵ Мислим да је основинска реч *йаѝријаршија*, а не *йаѝријарх*, како се може закључити из дефиниције у РМС-у, а и сама творбена парафраза у том случају гласи: *йрисѝалица йаѝријаршије*.

тада дериват означава стручњака за дело онога ко је именован основом. У ту групу иду: *анатомистӣ/a/*, *алгебристӣ/a/*, *економистӣ/a/*, *есје-рантӣистӣ/a/*, *финансистӣ/a/*, *медиевистӣ/a/*³⁶, *окултӣистӣ/a/*, *филајте-листӣ/a/*, *санскртӣистӣ(a)*³⁷, *сиорӣистӣ/a/*, *фолклористӣ/a/*, *пеграркиста*, *палмудистӣ/a/*.

Од нововопотврђених деривата овде иду: *ренесанс-истӣ/a/*, *но-менклајтуристӣ/a/*, *комјујтеристӣ/a/*³⁸.

Овде смештамо и релативно бројну групу деривата са основинском именицама на *-истӣика*: *белетрискӣ/a/*, *лингвистӣ/a/*, *монтиа-нистӣ/a/*, *публицистӣ/a/*, *кабалистӣ/a/*, *арабистӣ/a/*, *грецискӣ/a/*, *герма-нистӣ/a/*, *оријенталистӣ/a/*, *йолонистӣ/a/*, *романистӣ(a)*, *славистӣ/a/*, *хелен-истӣ/a/*.

Новопотврђена формација је *скандинав-истӣ/a/*. Група се може проширити бројним примерима какви су, рецимо: *бугаристӣ/a/*, *иран-истӣ/a/*, *кореанистӣ/a/*, *македонистӣ/a/*, *словакистӣ/a/*, *хисјанистӣ/a/* итд. Сви ови и слични примери могу се чути у филолошким стручним круговима, једнако као и корелативне формације на *-истӣика*.

1.1.1.3. У неколика деривата основа упућује на *објектӣ йоседовања*, тј. творбена парафраза гласи: *онај који йоседује (има) оно ишћо је означено основом*. Исп.: *капјталистӣ/a/*³⁹ (← капитал), *лајшфунд-истӣ/a/*, *монојолистӣ/a/*.

1.1.1.4. Има доста деривата који именују лице што врши какву радњу на објекту, али како смо највећи део таквих примера издвојили у групацију *назив лица йрема резултатӣу радње*, онда се тај број свео на свега неколико. Исп.: *авалистӣ/a/*⁴⁰, *ламјистӣ/a/*, *мануфактӣу-ристӣ/a/*⁴¹, *фактӣуристӣ/a/*⁴², *моралистӣ/a/* (онај који проповеда морал).

1.1.1.5. У само два примера можемо констатовати значење: *онај који ужива неку дрогу*. Исп. *кокаинистӣ/a/*, *морфинистӣ/a/*⁴³

³⁶ Судећи по лексикографској дефиницији (исп. *онај који се бави изучавањем средњег века*) ова именица би била немотивисана, али због постојања корелативне именице *медиевијум* (лат. средњи век), ми је укључујемо међу деривате ове групе. Основа је окрњена и гласи *медиев-*.

³⁷ Исп. и *санскртӣолог*.

³⁸ Исп.: „Срели смо дивне људе: професоре, инжењере, компјутеристе...“ (НИН, 2609, 28. 12. 2000).

³⁹ Дериват је двоструко мотивисан, што га смешта у различите семантичке групе.

⁴⁰ Лексикографска дефиниција не укључује као основинску реч именицу *авал*, нити глагол *авалирајши*, али смо ипак овај пример укључили овде преко парафразе: *она који стјавља авал*.

⁴¹ Исп. дефиницију у РМС-у: *онај који йродаје мануфактӣуру*.

⁴² Ово би могао бити и *девербатив* (од *фактӣурисајши*), а овде смо га ставили према лексикографској дефиницији: *онај који се бави ишћосјављањем или ревизијом фактӣура*.

⁴³ Лексикографска дефиниција гласи: *онај који се одаје морфинизму*. Међутим, како РМС има реч *морфин* (пored *морфијум*, *морфиј*), и како је именица *кокаинистӣ/a/* дефинисана као „уживалац дроге“, нема разлога да именицу *морфинистӣ/a/* одвајемо.

1.1.2. Назив лица по средству радње

Доста бројну групу чине изведенице које именују лице према средству радње. Општа семантичка формула могла би се формулисати као: *онај који врши радњу њомоћу нечега/на нечему*. С обзиром на врсту средства радње и конкретан вид радње лица на том средству, ова се скупина може диференцирати на неколике подгрупе.

1.1.2.1. Најбројнију подгрупу чине називи лица по музичком инструменту, а семантичка парафраза би гласила: *онај кдји свира*⁴⁴ *музички инструменти означен основом*. Исп.: *басист*/а/ (← бас), *виолинист*/а/ (← виолина), *виолист*/а/ (← виола), *виолончелист*/а/ (← виолончело), *гитарист*/а/ (← гитара), *клавирист*/а/ (← клавир), *кларинист*/а/ (← кларинет), *контрабасист*/а/ (← контрабас), *пијанист*/а/ (← пијано),⁴⁵ *теорбанист*/а/ (← теорбан), *теорбист*/а/ (← теорба), *тромбонист*/а/ (← тромбон), *фаготист*/а/ (← фагот), *флигорнист*/а/ (← флигорн), *флаутист*/а/ (← флаута), *харфист*/а/⁴⁶ (← харфа), *хорнист*/а/ (← хорн), *цимбалист*/а/ (← цимбал), *челист*/а/ (← чело).

У овој семантичкој скупини суфикс *-ист*/а/ има готово монополску позицију⁴⁷, што потврђују и нове формације типа: *клавијатурист*/а/ („потом клавијатуриста Били Престон, који је свирао на њиховим каснијим плочама.“ Време, бр. 521, 28. 12. 2000), *ирианглизист*/а/, *фанфарист*/а/⁴⁸ („Фанфаристи и фанфаролози“, Време, бр. 423, 28. 11. 1998).

1.1.2.2. Мањи број примера има подгрупа са дериватима мотивисаним речима које значе какав уређај који опслужује, којим управља, рукује лице. Исп.: *багерист*/а/ (← багер), *виброфонист* (← виброфон), *гајтерист*/а/ (← гатер), *моторист*/а/ (← мотор), *телеграфист*/а/ (← телеграф), *телефонист*/а/ (← телефон), *турбинист*/а/ (← турбина), *циркуларист*/а/ (← циркулар).

Нове потврде су: *грејдерист*/а/ (← грејдер), *радарист*/а/ (← радар).

У ову подгрупу, на одређен начин, иде и нова изведеница *снајперист*/а/. Она је занимљива и по томе што у самом енглеском језику не постоји форма на *-ист*/а/, што сведочи о продуктивности самог суфикса, односно модела *стирана основа + суфикс -ист*/а/.

1.1.2.3. У основи неких деривата је значење превозног средства, па би семантичка формула могла гласити: *онај који управља возилом, онај који вози возило*. Исп.: *бициклист*/а/⁴⁹ (← бицикл), *мотоци-*

⁴⁴ Овај глагол у српском има тројаку рекцију. Исп: *свира гитару / у гитару / на гитари*. Могућа замена му је глагол *ударити*: исп. *удара у цимбал*.

⁴⁵ Исп. лексикографску дефиницију у РМС: *музичар који свира на клавиру*.

⁴⁶ РМС има и *харфонист*/а/, а упућује се на *харфист*/а/.

⁴⁷ Суфиксна синонимија у овој скупини потврђена је једино у формацијама од основе *цимбал-* (исп. *цимбалист*/а/, *цимбалар*, *цимбалаш*).

⁴⁸ Именица је у овом случају употребљена метафорички.

⁴⁹ Исп. и значење: *онај који се такмичи у возњи бициклом*. Изгледа да је овде у питању двострука, именичко-именичка, мотивација с обзиром на именицу *бициклизам* и значење „онај који се бави бициклизмом“.

клиц̄/a/ (← мотоцикл), *мот̄орист̄/a/* (← мотор⁵⁰), *таксис̄/a/* (← такси), *трак̄торист̄/a/* (← трактор), *фијакерист̄/a/* (← фијакер).

1.1.3. Вршилац радње

Уколико је дериват мотивисан именицом која значи радњу, широко схваћену, онда је лице вршилац такве радње. Општа семантичка формула би била: *онај који ради оно што је именовано основом*. Група није велика, а могућа је појава вишеструке мотивације. Исп.: *алпинист̄/a/* (← алпинизам), *пропагандист̄/a/* (← пропаганда), *колаборационист̄/a/* (← колаборационизам), *маневрист̄/a/* (← маневар), *онанист̄/a/* (← онанија), *стенотипист̄/a/* (← стеноטיפја) и сл.

Новопотврђена формација је *интервјуист̄/a/* (← интервју).

Ова групација се може проширити дериватима мотивисаним каквом спортском дисциплином, односно игром, при чему би семантичка формула могла гласити: *онај који ујражњава дисциплину, игру именовану основом*. Исп. *билијарист̄/a/*⁵¹, *вајерџолоист̄/a/*, *разбист̄/a/*⁵², *шахист̄/a/*. Ту од новопотврђених деривата иду: *гольфист̄/a/*, *бриџист̄/a/*, *преферансист̄/a/*⁵³. Уколико се основинска именица схвати као назив за спортску дисциплину, онда овде иде и *кануист̄/a/*.

1.1.4. Назив лица по резултату радње

У ову групу иду деривати чија основа упућује на предмет који је настао као резултат радње. Општа семантичка формула би била: *створац онога што је именовано основинском речи*. Наравно, није лако увек одредити ради ли се о објекту или резултату радње, што зависи од тачке посматрања. Исп.: *акварелист̄/a/* (← акварел), *анегдојист̄/a/*, *бандажист̄/a/*⁵⁴, *билансист̄/a/*, *койист̄/a/*⁵⁵, *карикаџурист̄/a/*, *либрејист̄/a/*, *меморијалист̄/a/*, *минијатурист̄/a/*, *мелбист̄/a/*, *мемоарист̄/a/*, *новелист̄/a/*, *џамфлејист̄/a/*, *џанегирист̄/a/*, *џародист̄/a/*, *џејзажист̄/a/*, *џорџист̄/a/*, *џлакејист̄/a/*, *џрозист̄/a/*, *џројколист̄/a/*, *џсалмист̄/a/*, *романист̄/a/*⁵⁶, *сценарист̄/a/*, *фељџонист̄/a/*, *мадригалист̄/a/*, *фабулист̄/a/* и сл.

Од нових потврда овде иду: *графџист̄/a/*, *колумнист̄/a/*⁵⁶, *афорист̄/a/*.

1.1.5. Носилац особине

Ово је релативно бројна семантичка скупина. Општа семантичка парафраза би могла бити: *лице кога карактерише садржај основе*. Примери који следе показују да лице добија особину према прти ка-

⁵⁰ Ова лексема је вишезначна; овде је у значењу *мотоцикл*.

⁵¹ Основинска реч је семантички поливалентна: значи игру, али и сто за игру.

⁵² У РМС-у има и *разбијаш*.

⁵³ Исп. и: „али у жаргону данашњих *преферансија* 'играти по Цукићу' значи играти логично“ (Време, бр. 521, 28. 12. 2000).

⁵⁴ И овде се може радити о објекту радње, али и о продукту. Мислимо да је реалније тумачење типа: *онај који прави бандаже*.

⁵⁵ Може се протумачити и као девербатив, према *койрајини*.

⁵⁶ Исп. „Колумниста лондонског 'Тајмса' Џон Лафланд је зато закључио...“ (НИН, бр. 2611, 11. 1. 2001).

рактера, склоности, врсти психичких стања и ставова, начину и специфичностима уметничког изражавања, гласу, временском периоду стварања, рада и сл. Исп.: *аванџуристѝ/а*⁵⁷, *алџуристѝ/а*, *антиагонистѝ/а*, *ајсолуџистѝ/а*, *басистѝ/а*, *далџонистѝ/а*, *каламбуристѝ/а*, *кариџеристѝ/а*, *конзерваџистѝ/а*, *моралистѝ/а*, *наџионалистѝ/а*, *хуманистѝ/а*, *фајџалистѝ/а*, *дејџаљистѝ/а*, *џрогресистѝ/а*, *аривистѝ/а*, *симџлистѝ/а*, *симџлиџистѝ/а*, *дефејџистѝ/а*, *егоистѝ/а*, *егоџистѝ/а*, *екстџремистѝ/а*, *идеалистѝ/а*, *индивидуалистѝ/а*, *мајџеријалистѝ/а*, *конзерваџистѝ/а*, *конформистѝ/а*, *ојорџунистѝ/а*, *ојџимистѝ/а*, *џесџимистѝ/а*, *риџористѝ/а*, *саџистѝ/а*, *сојранистѝ/а*, *сџимлистѝ/а*, *универзалистѝ/а*⁵⁸, *хумористѝ/а*, *шовинистѝ/а*, *квџџроченџистѝ/а*, *џреченџистѝ/а*, *сџџаџистѝ/а* и сл.

Од нових образовања овде припадају: *мазохистѝ/а* („Уосталом, била је то веома мучна представа на 'Палми', приказ за доследне ТВ мазохисте или оне који такви тек постају.“ Глас јавности, 14. 12. 2000), *мини-хумористѝ/а*, *реванистѝ/а*, *џасивистѝ/а*⁵⁹.

1.1.6. Назив лица члана колектива

Ова групаџија деривата може се представити парафразом: *онај који је члан колекџива*. Исп.: *аванџарџистѝ/а*, *акџивистѝ/а*, *арџиџље-ристѝ/а*, *банџистѝ/а*, *бриџаџистѝ/а*, *гарџистѝ/а*, *инфанџиџеристѝ/а*, *кон-џресистѝ/а*, *резерџистѝ/а*, *фаланџистѝ/а*, *кавалеристѝ/а*, *везистѝ/а*, *лице-џистѝ/а*, *синџикалистѝ/а*, *џенџистѝ/а*, *хористѝ/а*, *џенџиџистѝ/а*, *џе-зистѝ/а*⁶⁰, *екџиклоједистѝ/а*⁶¹.

Новопотврђене изведенице ове скупине су: *лобистѝ/а* ← *лоби*, *џулистѝ/а* ← ЈУЛ.⁶² Ова прва је двоструко мотивисана, именицом *лоби*⁶³ и глаголом *лобџираџи*, па у зависности од тога одређујемо и семантичку припадност. Са именичком мотивацијом иде у ову групу. (Исп.: „Спеџијалисти за комуникаџију, струџњаџи паблџик рилеишнсџа названи лобистѝ.“ Блиџ, 26. 11. 1999.)

1.1.7. Назив лица по месту

Ову малобројну скупину чине деривати који се могу представити парафразом: *онај који раџи/џребива у месту/џросџџору означеном*

⁵⁷ Присутна је двојна мотивација (*аванџуриџам/аванџура*), али у оба случаја дериват иде у ову скупину.

⁵⁸ Није увек лако раздвојити значење *џристџалиџа* од значења *носилаџ особине*, будући да се у неким примерима ова два значења неутрализују. Тако на пример лексикографска дефиниџија деривата *универзалистѝ/а* (*онај који има универзџлне џланове, џеџење, џристџалиџа универзџлизма*) сама по себи указује и на могућност двојџке творбено-семантичке интерпретаџије.

⁵⁹ РМС има *џасивџизџм*.

⁶⁰ Значење из РМС под 2.

⁶¹ Реч је вишезначна. Исп. РМС: 1. *свџџџрано образован џовек*; 2. ист. *џриџаџ-ник груџе франџуских мислиџаџа око Енциџлоједије*. Само са овим другим значењем остаје овде.

⁶² ЈУЛ = Југословенска леџица (политџчка странџа).

⁶³ Исп. пример: „џена стџана могла је да расте неконтролисано, будући да грађевинско-пројектантски лоби није имао конкуренџију...“ (Данас, 2. 2. 2001).

основинском речи. Исп.: *архивистӣ/a/*, *дрогеристӣ/a/*, *канцеларистӣ/a/*, *колонистӣ/a/*, *конїоаристӣ/a/*, *лаборатористӣ/a/*, *иленеристӣ/a/*, *семинаристӣ/a/*.

Нове потврде су: *драгстӣористӣ/a/*, *кабаретистӣ/a/*, *шанкистӣ/a/*.

1.1.8. Назив лица по начину

Овде иду деривати чија основа упућује на начин, стил, методу рада лица. Исп. *ейзодистӣ/a/*, *колористӣ/a/*, *цезистӣ/a/*, *конјуктӣуристӣ/a/*, *їтрайезистӣ/a/*.

Новопотврђене формације су *слаломистӣ/a/* и *радиестїезистӣ/a/*.

1.1.9. Назив лица учесника

Ову групацију чине деривати мотивисани именицама које значе какав колективни догађај, или уопште групу људи. Општа семантичка формула би била: *учесник у/на ономе шїто значи основа*. Исп.: *екскурзистӣ/a/* (← екскурзија), *курсистӣ/a/* (← курс), *концертїистӣ/a/* (← концерт), *финалистӣ/a/* (← финале).

Новопотврђена формација је *естїрадистӣ/a/* (← естрада).

1.1.10. Назив лица примаоца

Регистрована су само три деривата. Обухвата их семантичка парафраза типа: *онај који їрїма оно шїто је именовано основом*. Исп. *стїїендистӣ/a/*, *гажистӣ/a/*, *дијурнистӣ/a/*.

1.2 Деадјективни деривати

Већина овде груписаних деривата има двоструку мотивацију, а у зависности од начина интерпретације творбене основе третирамо их као десупстантиве, деадјективе и сл. У овој скупини се налазе деривати које смо као деадјективне одредили, првенствено, на бази лексикографске дефиниције. Дакле, овде иду деривати мотивисани одредбеним синтагмама чији први члан долази у основу деривата. И они се могу класификовати у неколико подгрупа.

1.2.1. Изведеница означава лице које врши радњу у вези с појмом означеним синтагматском формацијом: *забавистӣ/a/* (извођач забавног програма на приредбама), *документїаристӣ/a/* (филмски репортер који одабира грађу за документарни филм), *канонистӣ/a/* (познавалац или учитељ канонског права), *криминалистӣ/a/* (судија, уопште стручни познавалац криминалног права), *галантїеристӣ/a/* (трговац галантеријском робом). Исп. и пример *комерцијалистӣ/a/*, који се у РМС-у упућује на комерцијалац (2) – *стїручњак у їрговачким їословима*, али који би са парафразом – *онај који се бави комерцијалним їословима* – ишао у ову скупину. Именица *инїтернистӣ/a/* иде у ову скупину ако се интерпретира као *онај који се бави инїтерном медицином*, *стїручњак за инїтерну медицину*. (РМС ову одредницу дефинише друкчије – *лекар сїецијалистӣ за унутїрашње болестїи*.)

У ову групу иду, на одређен начин, и деривати који означавају стручњака за језик и књижевност неког народа или групе народа, али због тешкоћа око творбено-семантичке унификације такве примере смо оставили међу десупстантивима. Овде задржавамо једино пример

лајтинист/а/ будући да немамо потврду за корелативну именицу на *-истика*. (И лексикографска дефиниција нас упућује на овакво решење. Исп. РМС: *стиручњак који се бави лајтинским језиком и књижевностију; познавалац лајтинског језика и културе; писац који пише на лајтинском језику*.)

Новопотврђена именица *монетарист*/а/ иде овде ако се узме да је мотивисана синтагмом *монетарни систем*, у ком случају се ради о стручњаку за тај систем. Исп.: „Несташица новца прети да угуши привреду, оцењује монетариста др Миодраг Банић и упозорава...“ (Дневни телеграф, 15. 13. 1999).

1.2.2. Неколико деривата можемо парафразирати као: *онај који је члан, припадник колектива*. Од примера из РМС-а овде иде само *либералист*/а/ (члан либералне странке). Међу новопотврђеним примерима ову семантику имају, по нашем, мишљењу *парамилитарист*/а/ (члан парамилитарне формације) и *везист*/а/ (фудбалер, играч везног реда).⁶⁴

1.2.3. Атрибутско значење имају следећи деривати: *сензибилист*/а/⁶⁵, *визуалист*/а/⁶⁶, *материјалист*/а/, *позитивист*/а/, *рационалист*/а/, *реалист*/а/. Ову скупину можемо проширити и примерима *екстернист*/а/ и *приватист*/а/, ако се узме да су мотивисане синтагмама *екстерни болесник* и *приватни ученик*.

1.2.4. У само два примера налазимо значење *присталице, следбеника*: *асоцијационист*/а/ (присталица асоцијационог правца у филозофији), *александрист*/а/ (следбеник александријске школе у доба ренесансе).

1.3. Девербативна образовања

Девербативна образовања са суфиксом *-ист*/а/ права су реткост. Јављају се по правилу у оквирима вишеструке мотивација, кад је глаголска мотивација само једна од две или три које мотивишу изведеницу. Кад се посматра са својом глаголском мотивацијом онда она, наравно, припада творбено-семантичкој категорији *nomina agentis*, при чему има уобичајену парафразу: *онај који врши радњу именовану основинским глаголом*.

Само у једном примеру могло би се говорити о чистом девербату: то је именица *стајинист*/а/. Занимљиво је да се у опширној лексикографској дефиницији ове лексеме глагол *стајинирати* ни у каквој

⁶⁴ Исп.: „Врсни везист јуче је послуживао саиграче као на тацни.....одлично је одигравао дупли пас са *везистима*, пре свих Илићем и Ивићем...“ (Глас јавности, 3. 12. 2000).

⁶⁵ Лексикографска дефиниција се поклапа са творбеном; исп. РМС: *онај који је сензибилан*.

⁶⁶ Лексикографска дефиниција не укључује придев *визуалан*; чини нам се да ову изведеницу треба протумачити ка *визуалан ићи (човека)*, па овде имамо, у том случају, компресивну деривацију, тј. универбацију.

⁶⁷ Исп. РМС: СТАТИСТА(А) м 1. *споредан учесник у радњи сценског комада, филма и сл...* 2. *фиг. онај који суделује у нечему без активне улоге, који је пасивно присустан у нечему*.

форми не наводи⁶⁷, док се, обрнуто, у дефиницији самог глагола именица јавља као кључни део⁶⁸. Синхроно гледано, међутим, творбено значење деривата *стиаитист/а/* морало би гласити: *онај који стиаитира*.

Именица *хийноитист/а/* је у творбеној вези и са именицом *хийноза* и са глаголом *хийноитисаити* (хипнотизирати). У РМС се упућује на *хийноитизер* (онај који уме да изазове хипнозу). Творбена парафраза би могла бити: *онај који хийноитише*.

Новопотврђена изведеница *лобист/а/* је, ван сваке сумње, двомотивацијска: према њој стоје именица *лоби* и глагол *лобираити*⁶⁹ (исп.: „Како то да су београдски лобисти успели да за три месеца обрлате Блера, Ширака, Шредера...“ Блиц, 24. 1.2001). Њена глаголска мотивација смешта је у ову скупину.

1. 4. Деадвербијална образовања

Само у два примера налазимо прилошке речи у основи деривата на *-ист/а/*. Исп. *солсист/а/* (← соло), *ангросист/а/* (← ангро). (У другом примеру имамо проширену основу.) Лексикографска дефиниција не укључује основинску реч ни у једној од ових речи, исп.: *солист/а/* 1. *онај који сам изводи неко музичко дело (у ђевању, свирању, балејту)*; 2. *онај који се ујушта у њојединачне акције не осврћући се на њојшребе скујног рада*; *ангросист/а/* *онај који се бави ѡрговином на велико*. Творбена парафраза би могла гласити: *онај који свира (ђева, игра) соло; онај који ѡргује на ангро*.

2.0. Суфикс *-иониста*

Већина деривата има двоструку мотивацију (именичко-именичку, именичко-глаголску). Суфикс *-ионист/а/* издвајамо у десетак примера који су мотивисани именицама на *-ија*. Творбена основа је окрњена. Семантички се могу разврстати у две групе.

2.1. Претежно значе присталицу (следбеника): *аболицзионист/а/* (← аболиција), *анексионист/а/* (← анексија), *сегрегационист/а/* (← сегрегација), *ѡрохибиционист/а/* (← прохибиција), *сецесионист/а/* (← сецесија 2), *фузионист/а/* (← фузија).

2.2. Нешто ређе значе вршиоца радње: *колаборационист/а/*⁷⁰ (← колаборација), *илузионист/а/*⁷¹ (← илузија), *селекционист/а/* (← селекција), *аукционист/а/* (← аукција).

Именица *инѡтервенционист/а/* има према себи реч *инѡтервенција* као могућу основинску реч. Чини се, међутим, да мотивационе везе

⁶⁸ Исп. РМС: СТАТИРАТИ *битити стѡитист(а)*.

⁶⁹ Исп.: „Циљ ове одлуке био је да се новој демократској власти, у јеку *лобирања* за партијску поделу функција...“ (Данас, 26. 2. 2001).

⁷⁰ Лексикографска дефиниција не укључује основинску реч (исп. *сарадник у неком ѡслу*), али како *колаборација* има и значење *сарадња, сарађивање*, можемо ову именицу узети као основинску реч.

⁷¹ Овај дериват је са двоструком мотивацијом, што резултира и семантичком поливалентношћу његовом: са једном основом иде напред, у групи са значењем *присталица* (присталица илузионизма), а с другом остаје овде (вештак у изазивању илузија...).

међу њима нема, или је она врло далека. Наиме, именица на *-истӣ/a/* дефинисана је у РМС-у као *припадник снага које интјервенишу у другој држави*, што је тешко семантички директно повезати са лексикографском дефиницијом речи *интјервенција* (исп. 2. *улиштанје, мешање једне државе у послове друге државе*), тј. немогуће је направити семантичку парафразу која би укључивала реч *интјервенција* уз поштовање кључне значењске одреднице деривата – припадник, члан. (Исп. нпр. *артиљеристӣ/a/* = припадник/члан артиљерије.)

3.0. Суфикс *-алистӣа*

Овим формантом изведено је свега неколико именица. Све су то десупстантивна образовања, а именују, наравно, лице (особу) у разним релацијама према предметима и појавама. Отуда долазе називи лица по начину вршења радње: *ноћалистӣ/a/* (← нота); по карактеристичним цртама његовога дела: *формалистӣ/a/* (← форма), *фигуралистӣ/a/* (← фигура); по средству радње: *инструментјалистӣ/a/* (← инструмент); по месту боравка: *провинцијалистӣ/a/* (← провинција), а у *когезистјенцијалистӣ/a/* имамо значење припадника.

4.0. Суфиксна синонимија

Понекад према формацијама на *-истӣ/a/* стоје семантички идентичне формације са другим суфиксима, што указује на постојање суфиксне синонимије у испитиваном материјалу. Суфикс *-истӣ/a/* се, наиме, налази у синонимичном односу са неколико суфикса: *-/a/ц*, *-аш*, *-ар*, *-анӣ*, *-ајтор*, *-ер*. У већини примера синонимију прати структурно-морфолошка сродност (поклапају се творбене основе, а синонимични суфикси су једнаке структуре), док у мањем броју примера таквог поклапања нема (творбена основа и форманти су делом неједнаке структуре). Не улазећи детаљно у формалну страну ове врсте синонимије, навешћемо само уочене синонимичне парове: *ијијагор-истӣ/a/* — *ијијагор-ејац*, *артиљер-истӣ/a/* — *артиљер-ац*, *лицеј-истӣ/a/* — *лицеј-ац*, *комерцијал-истӣ/a/* — *комерцијал-ац*, *јримитив-истӣ/a/* — *јримитив-ац*, *семинар-истӣ/a/* — *семинар-ац*, *јул-истӣ/a/* — *јул-овац*; *јројекц-ионистӣ/a/* — *јројекц-ионаш*, *аујноном-истӣ/a/* — *аујноном-аш*, *фузион-истӣ/a/* — *фузион-аш*, *центјр-истӣ/a/* — *центјр-ум-аш*, *џимбал-истӣ/a/* — *џимбал-аш*; *селекц-ионистӣ/a/* — *селекц-ионар*, *џимбал-истӣ/a/* — *џимбал-ар*, *јлајтон-истӣ/a/* — *јлајтон-ичар*, *јанегир-истӣ/a/* — *јанегир-ичар*; *лаборајтор-истӣ/a/* — *лабор-анӣ*, *конџертј-истӣ/a/* — *конџертј-анӣ*, *ојскур-истӣ/a/* — *ојскур-анӣ*; (*јројаганд-истӣ/a/* — *јројаг-ајтор*, *фабул-истӣ/a/* — *фабул-ајтор*; *хијној-истӣ/a/* — *хијној-из-ер*, *сјајж-истӣ/a/* — *сјајж-ер*). Исп. такође и синонимију са *-лог*: *санскрт-ист/a/* — *санскрт-о-лог*, те са *-џија* (преферансист/a/ — преферансџија⁷²).

5.0. Појаве на творбеном шаву

У саставу деривата, начелно гледано, не налазимо целу основинску реч већ њен део који називамо *творбена основа*. Она се често

⁷² Ова изведеница на *-џија* је заправо окازیонализам, са нерегуларном ортографом.

поклапа са морфолошком базом основинске речи (исп. деривате *клавир-ист̄и/a/*, *гиџар-ист̄и/a/*, *есиеранџи-ист̄и/a/*, *инџереју-ист̄и/a/*). У великом броју примера, међутим, на граници двеју творбених морфема, творбене основе и суфикса, често долази до краћења основе. Ова појава заступљена је у великом броју примера захваљујући чињеници што у функцији основинских речи често долазе именице на *-из(a)м* и *-ија*, а у творбеном процесу творбена основа се формира управо одсецањем тих финалних сегмената основинске речи. Исп. нпр. *куби-с̄и/a/* (← *кубиз/a/м*), *натурал-ист̄и/a/* (← *натурал-из(a)м*), *аболицу-ионист̄и/a/* (← *аболиција*), *хегемон-ист̄и/a/* (← *хегемон-ија*), а у мотивационој вези као што је *лингв-ист̄и/a/* (← *лингв-истика*) творбена основа је формирана одсецањем сегмента *-ист̄иика*. Мотивациони пар *панегирист̄и/a/* (← *панегир-ик*) указује на одсецање сегмента *-ик*. У деривата *медије-ист̄и/a/* основа је формирана одсецањем финалног сегмента именице *медијевијум*. Код ретких деадјектива такође долази до краћења финалног деривационог сегмента основинског придева: *забав-ист̄и/a/* (← *забаван/забавни*), *материјал-ист̄и/a/* (← *материјал-ни*), *канон-ист̄и/a/* (← *канон-ски*). Наравно, код такође ретких девербатива творбена основа настаје редукцијом формантског и морфолошког дела основинске речи: *маневр-ист̄и/a/* (← *маневр-иса-ти*). Крњи се и творбена основа непроменљива речи (исп. *соло* → *солист̄и/a/*).

У неким примерима, међутим, творбена основа може бити и дужа него што се очекује. Такву, проширену основу налазимо у примеру *кабарей-ист̄и/a/* (← *кабаре*), *ангросист̄и/a/* (← *ангро*). Исп. такође и одсуство очекиваног поклапања творбене и морфолошке основе у примерима: проза → *јроза-ист̄и/a/*, Тито → *џиџо-ист̄и/a/*⁷³ (али: Слобо → *слоб-ист̄и/a/*).

Сугласничких алтернација на морфемском споју нема, осим у примеру *џаџријаршист̄и/a/*, али како се као мотивациона реч може узети и *џаџријаршија*, а не само *џаџријарх*, онда и тај пример има релативан значај.

6.0. Закључне напомене

Суфикс *-ист̄и/a/* јавља се у савременом српском језику у три варијанте: *-ист̄и/a/*, *-ионист̄и/a/* и *-алист̄и/a/*. Продуктивна је основна варијанта *-ист̄и/a/*, док су проширене верзије непродуктивне.

Деривати најчешће имају једну мотивацију, али је доста и оних са двоструком мотивацијом. Вишеструка мотивација је ређа.

Као основинска реч по правилу долази именица. Остале врсте речи слабо су заступљене у тој функцији.

Творбена основа се у начелу поклапа са морфолошком базом основинске именице, али се она доста често формира њеним краћењем.

Изведенице означавају искључиво *лице (особу)*, ало то основно значење прати читав низ побочних значења какви су, на пример: *џри-*

⁷³ У ова два примера као да се ради о специфичном проширењу творбене основе. И у примеру *ангросист̄и/a/* (← *ангро*) основа је проширена.

стилица (следбеник), *стиручњак* (специјалиста), *јоседник*, *уживалац*, *вршилац радње*, *творца*, *носилац особине*, *члан* (припадник), *пребивалац*, *учесник*, *прималац* и сл.

Уопштено говорећи суфикс *-ист/а/* је врло продуктиван у савременом српском језику, али је та продуктивност неједнако распоређена по семантичким скупинама. Врло је продуктиван са значењем *присилалице*, *творца* (*аутора*), *стиручњака* и сл., док је у неким значењима, као што су *уживалац*, *учесник* или *јоседник*, непродуктиван.

О великој продуктивности суфикса *-ист/а/* говоре и бројне нове изведенице (нерегистроване у РМС-у), као што су: *глобалист/а/*, *егалитарист/а/*, *лобист/а/*, *мондијалист/а/*, *шанкист/а/*, *сиханкуист/а/*, *шачерист/а/*, *словист/а/*, *комјунитарист/а/*, *номенклајтурист/а/*, *скандинавист/а/*, *клавијатурист/а/*, *фамфарист/а/*, *снајперист/а/*, *радарист/а/*, *гольфист/а/*, *брицист/а/*, *преферансист/а/*, *колумнист/а/*, *реванист/а/*, *драгсторист/а/*, *естрадист/а/*, *монетарист/а/*, *везист/а/* (играч) и сл.

ЛИТЕРАТУРА

- Бошковић Радосав, *Нешто о употреби наставака ар у једној групи туђих речи*, Наш језик, 1, Београд, 1933, стр. 205–209.
- Waszakowa Krystyna, *Słownikowość współczesnego języka polskiego, Rzeczowniki sufiksalne obce*, Rozprawy uniwersytetu warszawskiego, Warszawa, 1994.
- Земская Е. А., *Словообразование как деятельность*, Российская академия наук, Москва, 1992.
- Марковић Светозар, *О именицама на -ист/а/ и сл.*, Наш језик, III, н.с., Београд, 1952, стр. 12 – 27.
- Велимир Михајловић, *Грађа за речник стираних речи у предвуковском периоду*, I том (А-Љ), Нови Сад, 1972; II том (М-Ш), Нови Сад, 1974.
- Речник српскохрватскога књижевног језика*, I–VI (Нови Сад/Загреб, 1967, I–II; Нови Сад – Загреб, 1969, III; Нови Сад, 1971, IV; Нови Сад, 1973, V; Нови Сад, 1976, VI).
- Живојин Станојчић/Љубомир Поповић, *Грамађика српскога језика*, Уџбеник за I, II, III и IV разред средње школе, Београд/Нови Сад, 1992.
- Стевановић Михаило, *Савремени српскохрватски језик*, I, Београд, 1975.
- Божо Ђорић, *Неке језичке карактеристике правних текстова половине 19. века*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 25/2, Београд, 1996, стр. 85–95.
- Ђорић Божо, *Принципи творбене анализе стране лексике*, Српски језик, 4/1–2, Београд, 1999, стр. 227–241.
- Улуханов Игорь Степанович, *Единицы словообразовательной системы русского языка и их лексическая реализация*, Москва, 1996.

Резюме

Божо Ђорић

СУФИКС *-ИСТ/А/* В СЕРБСКОМ СТАНДАРТНОМ ЈАЗЫКЕ

На относительно богатом материале анализируются существительные, образованные с помощью суффикса *-ист/а/*. Автор пришел к выводу, что

данный суффикс весьма продуктивен в сербском языке. Его вариантное значение *лица* сопровождается многочисленными побочными значениями, среди которых выделяется наиболее обычное значение сторонника определенных идей, движений, теорий. В некоторых случаях данный суффикс занимает почти монополистическую позицию (наименование лица по музыкальному инструменту). Кроме основного суффикса *-истӣ/a/* существуют также его расширенные варианты *-ионистӣ/a/* и *-алистӣ/a/*.